

Gebiedsproces
LEECHLÂN
GROU - WARTEN

startdocument
initiatief
van onderop

CONCEPT MAART 2024

INHOUDSOPGAVE

Voorwoord	3
1 Inleiding	4
1.1 Aanleiding en duiding startdocument	4
1.2 Initiatiefgroep Leechlân Grou – Warten	5
1.3 Visie	6
1.4 Missie	6
2 Gebiedsanalyse	7
2.1 Inleiding	7
2.2 Beschrijving huidige situatie	8
2.3 Beknopte ontstaansgeschiedenis van het landschap	9
2.4 Het Leechlân in relatie tot de doelen van het veenweide programma 2021 – 2030	11
2.5 Het Leechlân in relatie tot de doelen van het NPLG en FPLG	12
3 Werkwijze en concrete projecten	15
3.1 Werkwijze	15
3.2 Concrete projecten	17
3.3 Communicatie	23
4 Juridische vorm Leechlân Grou – Warten	24
5 Tijdslijn	25

VOORWOORD

Dit startdocument Gebiedsproces Leechlân Grou-Warten geeft inzicht in de wijze waarop onze Initiatiefgroep een toekomst voor het veenweidegebied met behoud van veen binnen het Leechlân voor zich ziet.

Het is de zoektocht naar de optimale synergie tussen doelen op maatschappelijk, natuur, individueel en economisch vlak passend bij dit gebied, waarbij alle betrokken partijen in en rond het gebied en de overheid goed samenwerken. Dit is een belangrijk uitgangspunt voor een kansrijk resultaat! Gezamenlijk een effectieve werkvorm vinden, waarbij sprake is van ruimte, aandacht, gelijkwaardigheid en waardering voor een ieders expertise en verantwoordelijkheden. De basis hiervoor is het krijgen van vertrouwen van de overheid in een aanpak “van onderop” om projecten, zoals beschreven in dit startdocument, te kunnen uitvoeren.

Wij zien deze Gebiedsproces als een ontwerpproces, waarbij wij stappen willen maken door enerzijds out of the box te denken, maar anderzijds ook hands-on oplossingsgericht te werken. Om (oude) misverstanden of ruis in zienswijzen/meningen uit de lucht te halen is duidelijke en open communicatie van groot belang. Wij zijn ervan overtuigd dat met aandacht voor goede en enthousiasmerende informatie, wij veel – met elkaar - bereiken en nieuwe en hernieuwde relaties opbouwen.

Naast de vele kansen en mogelijkheden die wij zien, is de teleurstelling inzake het stilgevallen gebiedsproces van 2018 er nog steeds. Ondertussen is hier door de initiatiefgroep een positieve wending aan gegeven. Tweewekelijks ontmoet de initiatiefgroep elkaar en maken wij stappen voorwaarts: de wil van de deelnemers is er om de opgaande lijn vast te houden. Sinds januari 2024 zijn er meerdere boeren/ondernemers betrokken bij het initiatief van onderop.

Ergens las ik een quote, die ik graag mee wil geven als dank voor een ieders input tot zover en ter inspiratie voor de toekomst.

“Je kunt ontwikkelen en creëren en de meest prachtige plek in de wereld realiseren.

Maar je hebt mensen nodig om dit daadwerkelijk waar te maken”

Namens de Initiatiefgroep Gebiedsproces Leechlân Grou-Warten,

Nynke Terpstra, procesbegeleider (en inwoner)

De initiatiefgroep bestaat uit:

Sybrand Bouma	Biologische boer en ondernemer
Jan Flapper	Boer en ondernemer
Jaap Kooistra	Inwoner
Hylke Okkinga	Landeigenaar
Wiebren Wartena	Boer en ondernemer
Petrus Arendz	Boer en ondernemer (vanaf 2024 betrokken)
Bouwe Hemstra	Boer en ondernemer (vanaf 2024 betrokken)
Sjoerd Hoekstra	Boer en ondernemer (vanaf 2024 betrokken)
Durk Wartena	Boer en ondernemer (vanaf 2024 betrokken)

In samenwerking met:

Tineke van den Anker	Provincie Fryslân, voorheen Arjen Brouwer (Provincie Fryslân)
Jorn Dijkstra, Irene de Vries	Wetterskip Fryslân
Hielke Hijlkema	Gemeente Leeuwarden

1 – INLEIDING

1.1 - AANLEIDING EN DUIDING STARTDOCUMENT VAN DE INITIATIEFFASE

1.1.1 - Achtergrond

Het gebied Leechlân Grou-Warten is een landbouwgebied op veenweide met voornamelijk melkveehouderijen. Het is van oorsprong ontstaan als laagveengebied op een zandondergrond waar in de periode van de Middelsee-inval een laag klei is afgezet bovenop het veen. Generaties lang wordt in het Leechlân Grou-Warten het boerenbedrijf uitgeoefend en wordt er gewoond. Deze voornamelijk kleinschalige extensieve boerenbedrijven zijn al decennia lang gewend om binnen hun bedrijfsvoering bewust met de dynamiek van water en de bodem om te gaan.

Het (Grouster) Leechlân is in de Veenweidevisie 2015 en vervolgens in het Veenweideprogramma 2021-2030 door de Friese overheden aangewezen als één van de 'kansrijke gebieden'. Het gebiedsproces in het Leechlân is enkele jaren geleden – met goedkeuring van het BOF – gestart als een proces "van onderop" met veel ruimte voor eigen initiatief van de boeren en bewoners. Dit proces raakte na een poosje – door verschillende oorzaken – in een impasse.

Vanuit het Veenweideprogramma is in de voorbije periode onderzocht of er toch nog energie bestond om "van onderop" verder te gaan. Die energie bleek er wel degelijk te zijn en eind 2022 vormde zich – na een constructief overleg met gedeputeerde Hoogland, bestuurder Wetterskip Jorna en wethouder Stellingwerf – een nieuwe initiatiefgroep. Het eerste tastbare resultaat van deze nieuwe initiatiefgroep is het nu voorliggende Startdocument van de initiatief fase met een pakket aan voorstellen om in de komende periode in en met het gebied op te gaan pakken.

1.1.2. - Probleemstelling

De boerenbedrijven in het gebied Leechlân Grou-Warten hebben naast de opgaven binnen het Veenweideprogramma en bestaande regelgeving te maken met diverse andere beleidsprocessen, al dan niet in combinatie met de ontwikkeling van nieuwe regelgeving. Om er een paar te noemen: het landelijke landbouwbeleid en natuurbeleid, het omgevingsplan voor het buitengebied van de gemeente Leeuwarden en het gebiedsprogramma voor het Fries Programma Landelijk Gebied (FPLG).

Al deze processen hebben op meerdere fronten impact op de boeren/ondernemers, inwoners en natuurorganisaties in dit gebied. Als initiatiefgroep zien wij dat ze het specifieke karakter van bedrijfsvoering in het Leechlân (economisch) kwetsbaar maken. Dit brengt onzekerheid naar de nabije toekomst en de toekomst voor volgende generaties met zich mee.

Landelijke regels zorgen ervoor dat bij veel mensen in het Leechlân het idee leeft dat de specifieke karakteristieken binnen hun gebied niet goed gezien wordt. Dit gaat ten koste van het vertrouwen en communicatie tussen de boeren, ondernemers, inwoners, natuurorganisaties en overheid en daarmee ook ten koste van de slagvaardigheid.

Om ook in de toekomst te kunnen blijven ondernemen en wonen en het unieke karakter van ons gebied te behouden vraagt dit om een toekomstbestendige visie en passende aanpak.

1.1.3 - Gebiedsproces in perspectief

Het ontwikkelen van het gebied vraagt een vertrekpunt als basis; een startdocument dat inzicht geeft waar het gebied en de Initiatiefgroep op dit moment staan. Ook draagt het startdocument bij om het gebiedsproces in een juist perspectief te zetten. Het startdocument is een illustratie van de puzzel waaruit blijkt dat veel met elkaar onderling verbonden is, maar elkaar ook niet kan passen. Wij streven ernaar in onderling overleg te komen tot werkbare oplossingen. Om dit handen en voeten te geven bevat dit startdocument inzichten en concrete initiatieven. Om dit verder te brengen vergt dit veel overleg met en ook steun van provincie, gemeente en Wetterskip. Als uitgangspunt wordt gestreefd naar een integrale aanpak en oplossingen op basis van gelijkwaardigheid. De aanpak, planning, communicatie en de benodigde financiën wordt in dit startdocument in hoofdlijnen gedeut.

1.2 - INITIATIEFGROEP LEECHLÂN GROU-WARTEN

1.2.1 - Initiatiefgroep Leechlân Grou-Warten en stakeholders

Het proces heeft eind 2022 een gefundeerd eigenaarschap gekregen; de Initiatiefgroep heeft vorm en inhoud gekregen en bestaat uit 3 boeren, 2 bewoners en een grondeigenaar. De Initiatiefgroep werkt – op basis van gelijkwaardigheid - vanaf het begin nauw en constructief samen met afgevaardigden van de Provincie Fryslân, gemeente Leeuwarden en Wetterskip Fryslân. Wat ons bindt, is dat we allemaal nadenken over toekomstbestendig ondernemen en wonen in het Leechlân en open staan voor passende veranderingen. Wij verwachten op termijn de mede boeren/ondernemers en bewoners te kunnen enthousiasmeren om deel te nemen aan initiatieven die gaan lopen en op die manier bij ons als initiatiefgroep aan te haken. Wij verwachten dat wanneer er meer initiatieven op individueel en perceel niveau komen de kans op deelname en samenwerking aanzienlijk wordt vergroot. Wij zijn ons terdege bewust dat het Leechlân niet op zichzelf staat en zijn daarom vanaf het begin proactief in gesprek met stakeholders, zoals (terrein behorende) organisaties als Staatsbosbeheer, It Fryske Gea en de Vogelwachten, maar ook lokale initiatieven als Grou 2030 en de Dorpscoöperatie Grou.

De Initiatiefgroep ziet in het gebied energie op verschillende vlakken. Vaak zijn er al verschillende – vrijwillige - bedrijfsspecifieke maatregelen/projecten die een bijdrage leveren aan de doelstellingen die verder in dit document beschreven worden. Echter, is hier momenteel nog weinig dan wel geen genoeg inzicht in om dit ook daadwerkelijk mee te kunnen laten tellen in de overheidsdoelstellingen voor ons gebied.

Wanneer er vanuit een vrijwillige basis gewerkt wordt, met het oog op de werk- en bewoonbaarheid van het gebied, is de energie die er al zit om te zetten in een synergie tussen boeren/ondernemers, bewoners en de overheden. Dit alles “van onderop”, zonder dwingende maatregelen vanuit de overheden of de Initiatiefgroep.

1.2.2 - Ligging van het gebied

Het Leechlân ligt tussen de dorpen Warten en Grou. In de Veenweidevisie en het Veenweideprogramma vielen de grenzen van het kansrijke gebied samen met de grenzen van vier bemalingsgebieden van het Wetterskip: het Hoflân, het Grouster Leechlân, Greate Krite en Âld Skroet. In grote delen van die bemalingsgebieden bestaat de bodem echter meer uit klei dan uit veen. Als initiatiefgroep stellen wij voor de focus te leggen op een kleiner gebied van circa 700 hectare, waar de affiniteit met de veenweideopgaves het grootst is. Dit gebied wordt aan de ene zijde begrensd door het Prinses Margrietkanaal en aan de andere zijde door de doorgaande weg Grou – Warten. Boeren en inwoners vormen de grootste groep gebruikers. Daarnaast is het gebied ook in trek voor recreatie. Het gebied is ruim blauw-dooraderd, het omvat enkele kleine natuurencaves en grenst aan het Natura 2000 gebied het nationaal park de Alde Feanen.

Kaart 1.1: Ligging van het gebied

1.3 - VISIE

De Initiatiefgroep staat voor de visie: een kansrijke toekomst voor het veenweidegebied Leechlân Grou-Warten met behoud van veen en de huidige karakteristieken. Optimale synergie krijgen en behouden tussen huidige en toekomstige doelen op maatschappelijk, natuur, individueel en economisch vlak passend bij dit gebied, waarbij boeren/ondernemers, inwoners, stakeholders en de overheid constructief en op basis van gelijkwaardigheid samenwerken. Gezamenlijk – blijvend – effectieve werkvormen vinden, waarbij sprake is van ruimte, aandacht en waardering voor een ieders expertise en verantwoordelijkheden. Over decennia de oorspronkelijke karakteristiek van dit gebied nog steeds te herkennen, mee gegroeid in tijd en haar dynamiek en met passie en zorg doorgegeven aan volgende generaties.

1.4 - MISSIE

Om de visie te realiseren is de Initiatiefgroep allereerst gestart met het bouwen van een breed netwerk bestaande uit boeren/ondernemers, inwoners, stakeholders en de overheid om verbinding te creëren (elkaar zien en horen) en een solide fundament neer te zetten om onderling vertrouwen te krijgen. Vanuit deze vertrouwensbasis zal door een open en eerlijke communicatie enerzijds kennisdeling en uitwisselen van ervaring plaatsvinden en anderzijds het podium ontstaan om “out of the box” te denken en te werken aan projecten voor de kansrijke toekomst van het Leechlân Grou–Warten. Hierbij is het van belang een gezamenlijke sfeer te krijgen waar lef mag worden getoond om over drempels heen te stappen met vervolgens voldoende oog voor de realiteit en haalbaarheid.

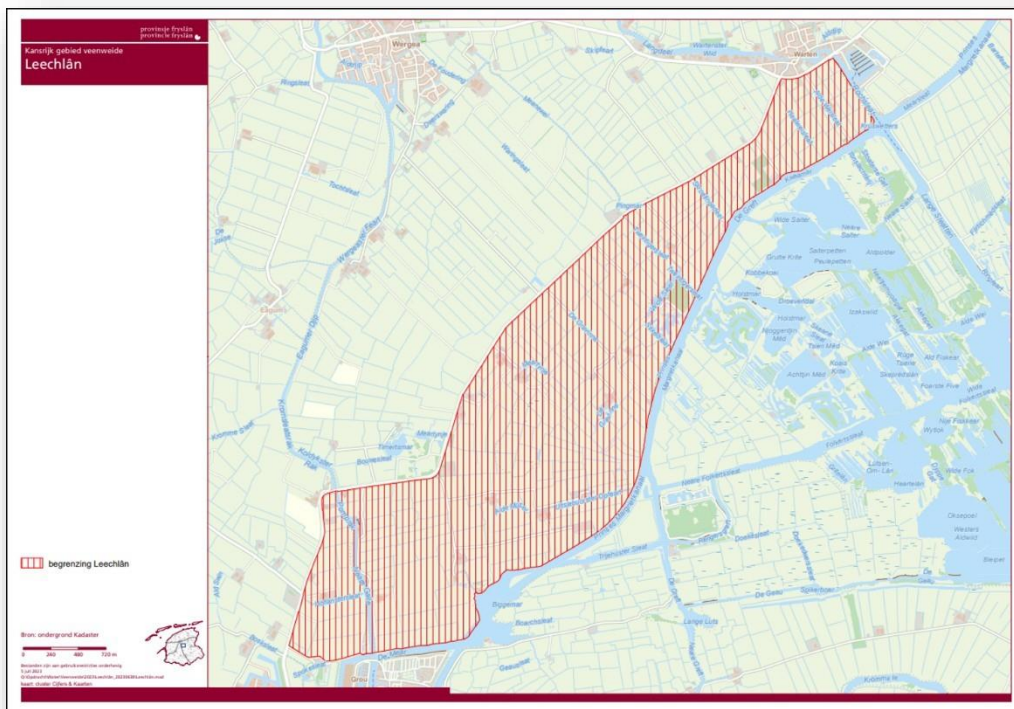

2 - GEBIEDSANALYSE

2.1 - INLEIDING

De globale begrenzing van het Leechlân Grou–Warten is gebaseerd op de bodemsamenstelling, geredeneerd vanuit de definitie van veengronden. Prioritair in het Veenweideprogramma zijn de landbouwgebieden met dik veen (minimale veendikte van 80 cm) en een kleidek van maximaal 40 centimeter. Op basis van de dikte van het kleidek en een aantal logische landschappelijke elementen/begrenzingsen komen wij tot de volgende globale begrenzing:

- Aan de zuidoostkant vormt het Prinses Margrietkanaal een harde grens. Aan de overzijde van het kanaal ligt natuurgebied het Nationaal Park De Alde Feanen.
- Aan de noordwestzijde vormt de doorgaande weg Grou – Warten globaal de begrenzing. De weg snijdt hier dwars door de bemalingsgebieden Hoflân, Leechlân, Greate Krite en Âld Skroet. Ten zuidoosten van de weg domineren veenbodems met een dun kleidek. Ten noordwesten wordt het kleidek snel dikker.
- De waterloop Rochsleat beschouwen wij als de oostgrens van ons gebied. Wij houden hiermee dezelfde oostgrens aan als in het Veenweideprogramma is gebruikt voor het kansrijke gebied.

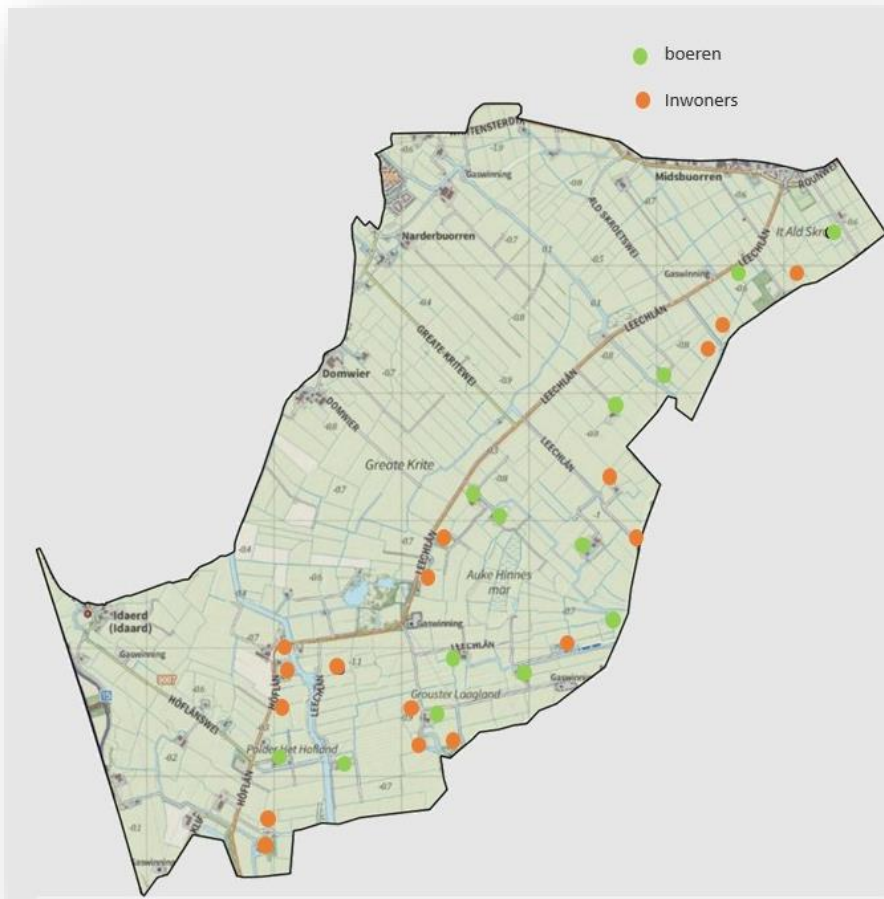

Kaart 2.1: Globale begrenzing plangebied Leechlân

In dit hoofdstuk wordt een eerste gebiedsanalyse uitgevoerd met als doel een – eerste - gevoel te krijgen bij de belangrijkste kenmerken van ons gebied in relatie tot de opgaves en doelstellingen van het Veenweideprogramma. Na deze inleiding volgt in paragraaf 2.2 eerst een algemene beschrijving van de huidige situatie. In paragraaf 2.3 is een beknopte reconstructie gegeven van de ontstaansgeschiedenis van het landschap opgenomen. In paragraaf 2.4 volgt een beknopte analyse van het Leechlân in relatie tot de hoofddoelstellingen van het Veenweide-programma. Vanwege het integrale karakter wat beoogd wordt in ons gebiedsproces, doen wij in paragraaf 2.5 tot slot een zelfde beknopte analyse in relatie tot de doelen van het onlangs vastgestelde FPLG.

2.2 - BESCHRIJVING HUIDIGE SITUATIE

De omgeving wordt getypeerd door de vele weilanden, de openheid van het landschap, de verspreide bebouwing met boerderijen en een paar kleine natuurgebieden met agrarisch medegebruik, allen eigendom van Staatsbosbeheer. Deze percelen worden door Staatsbosbeheer verpacht aan enkele boeren in de omgeving. Het landschap is divers, met soms opmerkelijke hoogteverschillen op kavel- en perceelniveau. Door de bank genomen liggen de maaiveldhoogten op -1 m NAP met daarnaast meerdere dieper gelegen “putjes”, zoals de Auke Hinnesmar met een maaiveldhoogte van -2.20 m NAP. De bodemopbouw toont ook grilligheid, waarbij het veen soms nagenoeg aan de oppervlakte ligt en dan weer wordt afgedekt door een kleipakket van soms bijna een meter.

Kaart 2.2: Globale situering van de 10 landbouwbedrijven en 17 woningen.

De gronden bestaan grotendeels uit grasland voor de melkveehouderij. In totaal zijn er tien boerenbedrijven gevestigd in het gebied met dertien boerderijen, aangevuld met boeren die in het Leechlân één of meerdere kavels op afstand hebben. Voor vrijwel alle boeren vormt melkveehouderij de “corebusiness”. Eén boer legt zich toe op schapenhouderij.

Verspreid door het gebied treffen wij woningen aan in verschillende verschijningsvormen: voormalige boerderijen die zijn herbestemd, enkele “reguliere” woningen en ook woonarken en recreatieve arken.

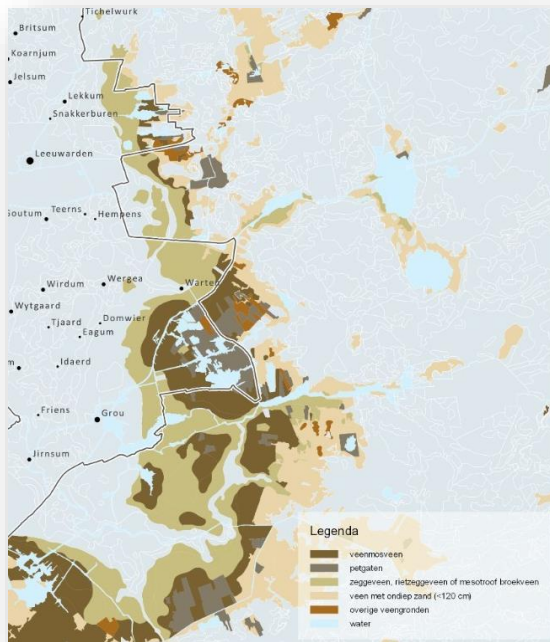
Aan de beide uiteinden van het Leechlân bevinden zich de dorpen Grou (5.690 inwoners) en Warten (905 inwoners). Grou en Warten zijn bekende watersportdorpen met tal van recreatieve voorzieningen. Aan de dorpsranden en letterlijk aan beide uiteinden van ons gebied bevinden zich jachthavens met aanverwante recreatieve functies. In recreatief opzicht zijn dit vooral “uitvalsbases” richting het Nationaal Park De Âlde Feanen en het Friese vaarwater. De recreatieve betekenis van het Leechlân zelf is tot op heden beperkt. De huidige mogelijkheden voor verblijfsrecreatie zijn beperkt. Er zijn wel verschillende plannen en ideeën voor nieuwe recreatieve ontwikkelingen, voornamelijk op het gebied van verblijfsrecreatie.

2.3 - BEKNOPTE ONTSTAANGESCHIEDENIS VAN HET LANDSCHAP

Hoe het landschap er nu uit ziet, is het resultaat van eeuwenlange natuurlijke processen en inspanningen van mensen om hier te kunnen leven. Het verhaal van dit landschap begint 322.000 jaar geleden, diep onder het ijs.

Vorming van het veen

Wie in deze tijd over het Prinses Margrietkanaal vaart, begeeft zich op de grens van het veenlandschap en het klei-op-veen-gebied. Grenzend aan het kanaal ligt het Nationaal Park De Âlde Feanen. Nu een doolhof van sloten, meertjes, petgaten, moerassen en hooilanden, maar ooit een uitgestrekt veengebied omsloten door enkele veenstroompjes. Oorspronkelijk was dit veengebied veel groter, maar door overstromingen is het deel ten westen van het Prinses Margrietkanaal verdwenen onder een laag klei.

Kaart 2.3: Langs de randen van het veengebied bestaat de bodem uit (riet)zetgeveen en mesotroof broekveen (lichtbruin). Verder richting het oosten en het zuiden bestaat de bodem uit veenmosveen (donkerbruin).

Dit veenlandschap kon ontstaan in het warmere klimaat van het Holoceen. Door de temperatuurstijging begon de enorme ijskap boven Scandinavië te smelten en steeg de zeespiegel. De huidige Noordzee, die in de laatste ijstijd bestond uit een toendra, verdween geleidelijk onder het wateroppervlak. Op het moment dat de zeespiegelstijging stagneerde, lag de kustlijn net iets ten noorden van de huidige Waddeneilanden. Met het stijgen van de zeespiegel drong het zeewater via de mondingen van beken en riviertjes steeds dieper het binnenland in. Regenwater dat in het achterland neersloeg en via riviertjes en beken zijn weg naar zee vond, kon steeds minder goed afstromen op de zee. In de diepe ondergrond oefende het zeewater een grote druk uit op het grondwater. Direct achter de kust werd dit grondwater opwaarts gedrukt en steeg de grondwaterspiegel. Zo vernatte het landschap langs de kust en in de beekdalen. Dit landschap bood de ideale omstandigheden voor veengroei. Wanneer plantenresten onder water terecht komen, wordt door zuurstofgebrek de biologische afbraak geremd. Zo ontstaat er op de bodem een opeenhoping van plantenresten. Zolang er voldoende water aanwezig is, kan dit proces zichzelf in stand houden.

Ontginning

Niet alleen natuurlijke omstandigheden hebben de bodem van het veenlandschap gevormd. Ook de bewoners hadden grote invloed op de bodem. Vanaf de IJzertijd (ca. 1.200 voor Chr.) ging men op het veen wonen. Om het veen geschikt te maken voor bewoning en landbouw werden sloten gegraven. Hierdoor begon de met water gevulde veenkoepel in te zakken. De halfvergane plantenresten die eeuwenlang in het zuurstofarme veenwater waren behouden, kwamen in contact met de lucht. Wanneer het veen in contact komt met de zuurstof in de lucht, oxideert het en vervliegt het. Zo veraarde de bovenlaag van het veen en werd de veenlaag steeds dunner.

Turfwinning

Binnen de Alde Feanen veranderden grote delen van de veenmoskoepel in waterplassen door de turfwinning in de 18e en 19e eeuw. Dit gebeurde op plaatsen waar het veen voldoende dikte had en niet was vermengd met klei. Dit veen trof men aan in het oosten van de gemeente, in het gebied dat we nu de Alde Feanen en de Grutte Wielen noemen. Door de grootschalige turfwinning, waarbij zelfs veen van de waterbodem werd opgebaggerd, veranderden grote delen van het veenlandschap in waterplassen.

Meren in het veen

Op de overgang van het oostelijk veengebied naar het kleigebied in het westen veranderden veenriviertjes in brede waterplassen. Veen kan een enorme hoeveelheid water opnemen. Maar wanneer het veen wordt aangetast, bijvoorbeeld doordat een rivier zijn loop verlegt, veen wegslaat bij een overstroming of wanneer mensen er sloten in graven, verliest het zijn structuur door oxidatie. Randen van het veen kunnen afkalven, waardoor de met water gevulde veenkoepel leegloopt en inzakt. Zo kunnen uitgestrekte meren ontstaan. Mogelijk zijn zo de meren bij Grou ontstaan.

En nu specifiek het Leechlân

Het Leechlân bestaat uit open weidegebied. De ondergrond is opgebouwd uit een laag pleistoceen dekzand. Na de ijstijden werd het gedurende het Holoceen warmer. Hierdoor steeg het grondwaterpeil en ook de rivieren voerden meer water af, met als gevolg vernatting van het gebied. Hierdoor ontstond een laag hoogveen. Later werd het gebied rond Jirnsum vanuit de Middellzee af en toe overspoeld waardoor hier ook kleilagen op en tussen het veen zijn te vinden. Op geomorfologische kaarten is te zien dat in het zuidelijke deel van het Leechlân de afzettingen door de zee overheersen (kweldervlakte). In het noordelijke deel overheerste het veen.

In het uitgestrekte veen was lange tijd ontoegankelijk gebied en was er geen bewoning mogelijk. Er zijn ten noordwesten van Warten sporen van bewoning uit de Romeinse tijd gevonden. Vanaf de middeleeuwen is het veen afgegraven. Die afgraving gebeurde vanaf de hogere kwelder(wal) of een veenrivier. Vanaf deze ontginningsbasis ging de afgraving en ontginning in een rechte lijn steeds verder ('opstrekken'), tot men niet verder kon omdat men de grens van een ander ontginningsgebied bereikte. Deze ontginningsblokken met daarin een regelmatige opstreckende verkaveling zijn op de Kadasterkaart van 1832 goed te zien. In het Leechlân is bijvoorbeeld de Gravinne Oude weg sloot als ontbinningsbasis gebruikt. In het noorden van het Leechlân waren de kavels zeer lang en smal, richting het zuiden waren ze korter en breder.

Na de veenafraving werd het land eerst gebruikt voor akkerbouw, maar door de ontwatering via de vele gegraven kavelslootjes klonk het al spoedig in. Gebruik als weidegrond volgde. Grote delen waren zo nat dat het alleen als hooiland werd gebruikt, in de winter kwam het voor dat de landen blank stonden. Dit zorgde tegelijk ook voor een vruchtbaar sliblaagje op de landen.

Op de oudste – bekende - kaart (1718) van het Leechlân is te zien dat er een meertje in het Leechlân lag, het 'Auke Hinnemar'. Deze is in de huidige verkaveling nog terug te vinden. Verder was er een aantal waterlopen, waarvan een aantal ook de grens of basis van een ontginningsgebied was. Water heeft ook een belangrijke rol gespeeld in het vervoer, want vervoer over land is eeuwenlang zeer beperkt geweest. De weg Leechlân is pas in de 20ste eeuw aangelegd. De Stukenwei is op de oudste kaart aangeduid als 'Hooy Weg'. Dit geeft meteen een aanduiding voor het gebruik van de omliggende landen in die periode.

Ruilverkaveling

Het noordelijke deel van Leechlân valt in het ruilverkavelingsgebied Garijp-Wartena (voorbereiding 1961- afsluiting 1975), het zuidelijke deel Leechlân valt in ruilverkavelingsgebied De Oude Jokse (voorbereiding 1973-uitvoering 1982- afsluiting 1997). Bij de ruilverkaveling zijn percelen samengevoegd, is de afwatering verbeterd en de infrastructuur aangelegd of verbeterd. Ook voor de ruilverkaveling was het proces van het samenvoegen van percelen al begonnen, maar met de ruilverkaveling is het op grote schaal gebeurd. De hoofdlijnen van de historische verkavelingsrichting zijn hierbij wel behouden. De weg Leechlân is in de jaren '1950 aangelegd.

Het Leechlân was het laatste gebied dat in de ruilverkaveling De Oude Jokse onder handen is genomen. Het samenvoegen van percelen en de kavelverbeteringswerken was in de rest van de ruilverkaveling, met name rond Reduzum en Wytgaard, al aanzienlijk eerder voortvarend begonnen. Dat het Leechlân pas als laatste "aan bod kwam" in de ruilverkaveling is in onze ogen niet in het voordeel geweest voor ons gebied. Tijdens de uitvoeringsperiode hadden de bedrijven in ons gebied hier geen rechtszekerheid, moest worden gewacht op de definitieve toedeling en was het geld op het moment van de daadwerkelijke uitvoering zo goed als op. Ook de kavelverbeteringswerken die door de boer zelf werden uitgevoerd, werden nog maar mondjesmaat gesubsidieerd. Door in het staartje van de ruilverkaveling te zitten, kon men hier pas heel laat over nadenken en was de uitvoeringstijd te beperkt. Daardoor waren de aansluitende werkzaamheden op bijvoorbeeld de diepontwatering bij lange na niet optimaal.

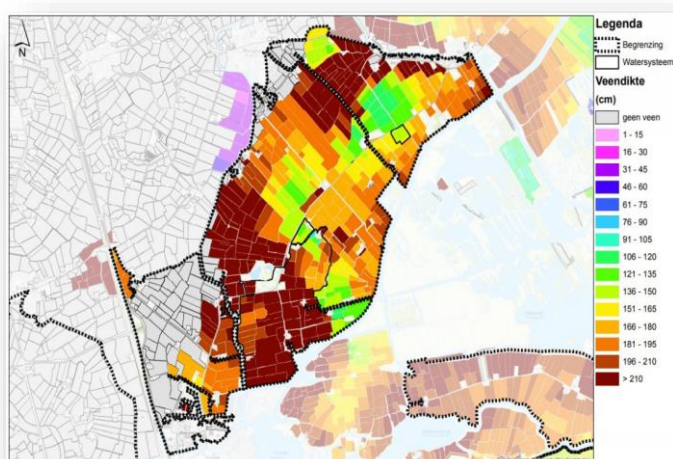
In ons startdocument noemen wij vaak de belangrijke uitgangspunten "van onderop" en "gelijkwaardigheid". Binnen de ruilverkaveling van weleer waren deze uitgangspunten te weinig punt van aandacht. Het aantal gemealeenheden is tijdens de ruilverkavelingen teruggebracht naar het huidige aantal van twee. Als er niet protest vanuit het gebied zelf was geweest dat minimaal drie gemalen nodig waren, was het meest waarschijnlijke scenario geweest dat er nu nog maar één gemaal in het hele Leechlân zou zijn met daar nog het hele Hoflân, via een onderligger onder de 'Wergeasterfeart', overheen. Het waren destijds duidelijk de overheden die als eerste aan zet waren en zij bepaalden als eerste, via diverse investeringen, wat er moest gebeuren waarop de boeren in ons gebied vervolgens konden inspelen.

2.4 - HET LEECHLÂN IN RELATIE TOT DE DOELEN VAN HET VEENWEIDEPROGRAMMA 2021-2030

In het Veenweideprogramma geven de overheden aan voor de lange termijn (2050) te streven naar een blijvend evenwicht, waarin veenafbraak, bodemdaling en CO₂-uitstoot nagenoeg zijn gestopt, de kwaliteiten van landschap en natuur zijn verbeterd, funderingen niet verder worden aangetast, de leefbaarheid en vitaliteit op een hoog peil staan, de landbouw zich heeft aangepast aan de veranderde omstandigheden en recreatie en toerisme zich verder hebben ontwikkeld. Om tot deze ambitie te komen zijn tot 2030 vier veenweidedoelen geformuleerd. In deze paragraaf doen we een eerste beknopte analyse hoe deze vier doelen zich verhouden tot ons gebied: het Leechlân.

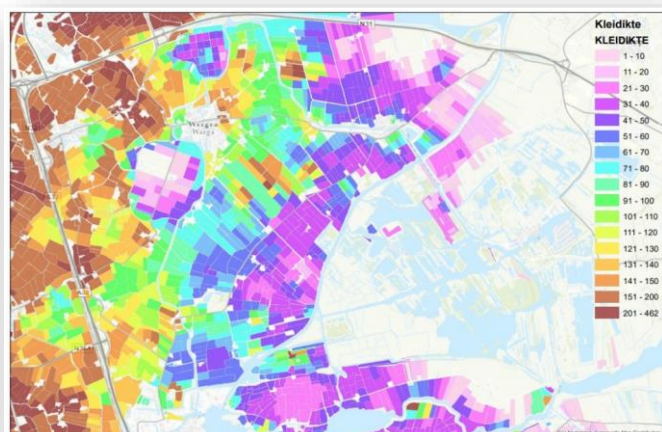
Doelstelling 1 en 2 - tegengaan van veenoxidatie

De eerste twee doelen in het Veenweideprogramma dat (1) de negatieve effecten van bodemdaling zijn verminderd en (2) de uitstoot van broeikasgassen met 0,4 megaton CO₂ equivalenten per jaar is afgenomen. Voor beide doelen is het cruciaal dat het proces van veenoxidatie zoveel mogelijk wordt gestopt. Dat er veel veen in de bodem aanwezig is blijkt uit de volgende kaart.

Kaart 2.4: Diktes van het veenpakket in de bodem (in centimeter).

Nergens in het Leechlân komt het veen tot aan het maaiveld of ligt het direct opengesteld aan de lucht. Ons hele gebied heeft in het verleden onder invloed gestaan van de zee en overall is in het verleden dan ook een laag klei over het veen afgezet. Op sommige plekken gaat het slechts om een paar decimeter, richting noordwesten (waar de voormalige Middelzee lag) en langs voormalige getijdenkreekjes neemt de dikte van het kleidek snel toe. Dit kleidek heeft een belangrijke remmende werking op het optreden van veenoxidatie. Wanneer het kleidek dik genoeg is en goed wordt beheerd, kan het gaan fungeren als een soort “deksel op de pot” en zorgt het dus voor conservering van het natte veen. In het Veenweideprogramma wordt ervan uitgegaan dat de hoogste prioriteit ligt bij gebieden met een kleidek dunner dan 40 centimeter. In onderstaande kaart is de dikte van het kleidek in het Leechlân weergegeven. In ons plangebied domineren percelen met een kleidek van 30-40 centimeter.

Kaart 2.5: Diktes van het kleidek boven het veenpakket (in centimeter).

Aan het einde van de 20e eeuw is met de in het Leechlân geïnvesteerd in een drooglegging tot soms meer dan een meter, wat heeft bijgedragen aan een optimaler agrarisch gebruik.

Tot slot, naast het tegengaan van veenoxidatie gaat het eerste doel in het Veenweideprogramma ook over het omgaan met de gevolgen van veenoxidatie/bodemdaling, zoals funderingsschade aan gebouwen of verzakkende wegen. In eerste instantie lijken dit binnen het Leechlân geen noemenswaardige thema's; in dit startdocument gaan wij daarom hier niet verder op in.

Doelstelling 3 - De landbouw heeft een duurzaam toekomstperspectief

De agrarische bedrijfsvoering in het Leechlân wordt getypeerd als extensief. Dit betekent dat verhoudingsgewijs de hoeveelheid gehouden dieren laag is ten opzichte van de hoeveelheid gebruikte hectaren land. Dit houdt in de praktijk in, dat in het Leechlân in verhouding veel gebiedseigen ruwvoer wordt gevoerd en daarbij minder van buiten het gebied wordt gehaald (m.n. krachtvoer). Logischerwijs betekent dit dat verhoudingsgewijs in het Leechlân minder emissies plaatsvinden en de emissiedruk op de het buitengebied, waaronder natuurgebieden, lager is. Daarnaast is verder beleid om de vermindering van weidegang en grasland gebruik tegen te gaan. Veel weidegang wordt daarnaast wetenschappelijk gekoppeld aan minder emissies op het gebied van stikstof en klimaat.

Bij een goede ondersteuning en uitvoering door de overheid kunnen de karakteristieken en de voordelen van het extensieve veenweidegebied behouden blijven en worden versterkt.

Doelstelling 4 - Het watersysteem is water robuust en klimaatbestendig ingericht

In het Veenweideprogramma wordt de doelstelling van een water robuust en klimaatbestendige inrichting van het watersysteem als vierde en laatste genoemd. Wat ons betreft begint het met deze doelstelling. Een goede inrichting van het watersysteem is voor ons de basis. De rest volgt daaruit.

Een veranderend klimaat leidt tot grotere weersextremen. Piekbuien, inundatie en droogte zullen vaker voorkomen. Het watersysteem moet hier op worden aangepast. Deze aanpassing zal moeten aansluiten bij de uitvoering in en van het Leechlân zelf.

Door diepontwatering tijdens de ruilverkaveling is destijds rekening gehouden met optimaal agrarisch gebruik. Echter kan dit ook tot droogteschade leiden. Boeren zijn zich er heel bewust van dat de diepontwatering van de ruilverkaveling voor het land ook negatieve effecten heeft gehad. Er is soms sprake van droogte en met het veranderd klimaat zal dit nog vaker het geval zijn. Er is ruimte om het peil te verhogen, maar het water moet dan wel ook weer snel weg kunnen bij piekbuien. Het peil hoger zetten ('hoog als het kan' / 'HAKLAM') is meestal relatief gemakkelijk te realiseren, maar op de juiste momenten het peil naar beneden ('laag als het moet') is cruciaal. Ook moet er rekening worden gehouden met berging van water om zo ten tijde van droogte voldoende zoet water beschikbaar te hebben.

Dimensies van watergangen moeten daarnaast worden beschouwd vanuit een water robuust oogpunt zodat in natte perioden, of na piekbuien overlast kan worden beperkt.

Decennia lange ervaringen van boeren in het Leechlân Grou - Warten heeft uitgewezen dat er veel kennis is om een optimale balans te vinden in het waterpeil. De uitdagingen van vandaag zijn echter voor ieder nieuw en de weerbaarheid en flexibiliteit van de agrariërs is van grote waarde om hier samen naar oplossingen te werken. In 2018 is hier een studie naar gedaan. Omdat er grote verschillen zijn in de samenstelling van de bodem (ook op perceel niveau) zal dit betekenen dat binnen dit gebied op individueel niveau met wisselend waterpeil wordt gewerkt. Daar waar nodig kan worden samengewerkt.

2.5 HET LEECHLÂN IN RELATIE TOT DE DOELEN VAN HET NPLG EN FPLG

In het Veenweideprogramma wordt ingezet op een integrale aanpak in de gebieden. De achterliggende gedachte is dat het veel effectiever is om bij acties de effecten op zaken als landbouw, klimaat, natuur en landschap gezamenlijk te bekijken. Dan versterken acties elkaar in plaats van dat ze elkaar tegenwerken. Ook zijn dan combinaties mogelijk (financieel en inhoudelijk).

Daarbij signaleren wij dat er – ten opzichte van het moment van vaststelling van het Veenweideprogramma – veel is gebeurd ten aanzien van de concretisering van andere doelen en opgaves in het landelijke gebied. In juni heeft de provincie een ontwerp gebiedsprogramma voor het Fries Programma Landelijk Gebied vastgesteld en voorgelegd aan het Rijk. Onderstaand volgt een beknopte analyse hoe het Leechlân zich verhoudt tot verschillende in het NPLG en FPLG beschreven doelen.

2.5.1 - Natura 2000 en stikstof

Ons gebied ligt nagenoeg tegen Natura 2000 gebied De Alde Feanen aan. Alleen het Prinses Margrietkanaal ligt er tussen. In De Alde Feanen komen verschillende Habitats en leefgebieden voor die als stikstofgevoelig zijn aangemerkt.

Provincie Fryslân werkt op dit moment aan natuurdoelanalyses voor alle stikstofgevoelige Natura2000 gebieden binnen de provinciegrenzen. In juni 2023 heeft de provincie concept-rapporten opgeleverd die nu ter toetsing voorliggen bij een nationale Ecologische Autoriteit. In het concept-rapport schrijft de provincie dat zij de Universiteit van Wageningen (WUR) heeft gevraagd om te bepalen wat er nodig is aan reductie in de provincie. Volgens de WUR zou het mogelijk zijn om met generieke maatregelen in de landbouw, maar ook in andere sectoren, de stikstofdepositie met 25% te reduceren. Met deze reductie van 25% stikstofdepositie wordt volgens de WUR voor 8 van de 11 onderzochte stikstofgevoelige Natura 2000-gebieden de beoogde grens van 74% onder de KDW in 2030 gerealiseerd. Dat geldt ook voor De Alde Feanen.

Wij zijn ervan overtuigd dat ons gebied, waarin relatief extensieve landbouwbedrijven een hoofdrol hebben in het beheer van het landschap, een goede buur van De Alde Feanen kan zijn. Door een rol te vervullen in het (maai)beheer in De Alde Feanen zijn onze bedrijven zelfs in staat een netto stikstofonttrekker te zijn in plaats van –uitstoter

*** zie nadere concretisering vanuit het gebied: hoofdstuk 3: Project Circulair Leechlân / Oogst uit De Alde Feanen**

2.5.2 - Verbeteren hydrologische condities Natura 2000 gebieden

Ook bij deze doelstelling is de nabije ligging van Natura 2000 gebied De Alde Feanen uiteraard van belang. In de hierboven al genoemde natuurdoelanalyse, waar de provincie nu aan werkt, wordt de hydrologische situatie herhaaldelijk uitgelicht als problematisch voor meerdere natuurdoelsoorten. Oorspronkelijk was het gebied van De Alde Feanen het diepst gelegen “putje” binnen een wijde omtrek en kwam hier massaal kwelwater naar boven (vooral gevoed vanuit de hoger gelegen zandgronden aan de oostkant). Tegenwoordig liggen De Alde Feanen juist hoger dan de omliggende landbouwgebieden, waaronder ons Leechlân en is er veel minder kwel. De natte omstandigheden van voorheen worden nu kunstmatig gecreëerd door het kwelwater aan te vullen met oppervlaktewater uit de boezem. Dit is veel rijker aan nutriënten. Door de voedselrijkdom van het water komen nieuwe oppervlakten van habitattypen als krabbenscheervegetaties of trilvenen te weinig tot ontwikkeling en daarmee ontstaan er ook geen kansen voor het ontstaan van de andere habitattypen zoals veenmosrietlanden, vochtige heiden of hoogveenbossen. De wegzijging zorgt ook direct voor verdroging van een aantal habitattypen, wat zich onder andere uit in de verruiging van blauwgraslanden met rietgras en in de veenmosrietlanden in een uitbreiding van het haarmos. Verdroging kan in de toekomst nog verder versterkt worden door klimaatverandering. In haar concept-rapport concludeert de provincie dat: “de veranderingen in het waterregime (grondwaterinvloed vervangen door de invloed van boezem- en regenwater) dus grote gevolgen heeft voor de doelstellingen en momenteel een systeemprobleem is wat niet gemakkelijk te verhelpen is.”

Voor ons gebied zien wij het belang van het nat houden van het veen. Wij onderhouden het veen. Doe we het niet dan wordt het droog en dat is wat de boeren in het Leechlân niet willen. In principe is onze agrarische benadering om continu te sturen op nat veen ook gunstig kunnen uitpakken voor de waterafhankelijke natuur in De Alde Feanen gebeurt. Tegelijkertijd vragen wij ons af in hoeverre dat effect significant zal zijn, mede omdat wij al anders met het veen om gaan dan in De Alde Feanen gebeurt. De provincie stelt zelf in de natuurdoelanalyse ook al vast dat er op systeemniveau gekeken moet worden naar de hydrologie. Bij die hydrologische systeemanalyse zijn wij benieuwd naar de potentiële rol van het Leechlân, ook als we in ogenschouw nemen dat er met het Prinses Margrietkanaal een aanzienlijke “bak water” tussen het Leechlân en De Alde Feanen in ligt.

*** zie nadere concretisering vanuit het gebied: hoofdstuk 3: Project HAKLAM / flexibel peilbeheer**

2.5.3 - Klimaatadaptatie, waterkwaliteit en groenblauwe dooradering

Zoals we eerder in dit hoofdstuk al aangaven, is het investeren in een water robuust en klimaatbestendig watersysteem voor ons een topprioriteit, echter dient dit wel passend bij de kenmerken van het gebied te zijn. Behalve dat dit volgens ons een randvoorwaarde is om boeren met vertrouwen te laten “spelen” met water, biedt deze investering ook nog mooie koppelkansen. We zien kansen in flexibel peil op het gebied van klimaat adaptatie, waterkwaliteit en groenblauwe dooradering. Bij het ontwerpen en herinrichten van het watersysteem ontstaan er kansen om voor te sorteren op waterkwaliteit bevorderende maatregelen, zoals natuurvriendelijke slootranden. Op deze manier kan tegelijkertijd ook een bijdrage worden geleverd aan de oppervlaktevergroting van de groenblauwe dooradering in het landelijk gebied.

2.5.4 - Reductie methaanuitstoot uit vee

In paragraaf 2.4 hebben we omschreven dat de landbouwbedrijven in het Leechlân relatief extensief opereren en dat het onze missie is om ook in de toekomst in ons gebied bestaansrecht te geven aan extensieve landbouwbedrijven. Extensieve landbouwbedrijven gaan uiteraard gepaard met een relatief lage methaanuitstoot per hectare. Aanvullend hierop zien wij kansen maar willen we ook inzichtelijk maken dat we dit binnen dit gebied al heel goed doen.

** zie nadere concretisering vanuit het gebied: hoofdstuk 3: Project landbouw heeft een duurzaam toekomstperspectief*

2.5.5 - Natuurherstel Vogel- en Habitatrichtlijn (VHR)

Voor het behalen van de VHR –opgave; bereiken en behouden gunstige staat van instandhouding, ontwikkelen areaal en goede condities areaal (30% natuurherstel in 2030) is het van groot belang dat zowel binnen als buiten de Natura 2000/Natuur Netwerk Nederland gebieden wordt ingezet op het behouden, verbeteren en vergroten van de broedbiotoop van verschillende weidevogelsoorten. De broedpopulatie vormt immers de aanwas voor de (niet) broedvogelpopulatie binnen N2000/NNN. Vanuit het landelijke Aanvalsplan Grutto en het provinciale weidevogelbeleid is het doel om in 2027 in Fryslân circa 18 robuuste weidevogelkerngebieden te hebben gerealiseerd. Wij denken dat er goede kansen liggen om het Leechlân één van die gebieden te laten zijn.

Tot eind 20e eeuw kende het Leechlân zeer dichte weidevogelpopulaties. In de laatste decennia is de vogelstand hard achteruitgegaan. Dit is vermoedelijk toe te wijzen aan een optelsom van factoren, zoals: afname van het bodemleven en intensiever grondgebruik, te droge omstandigheden door verlaging van de grondwaterstand, toename van de predatie door ontwikkeling van ruigtes en bosjes in de natuurgebieden.

Veel boeren en bewoners betreuren de achteruitgang en willen zich graag inzetten voor herstel van de weidevogelpopulatie in het Leechlân. Wij denken dat de kansen er ook wel degelijk zijn. De achteruitgang hoeft zeker niet onomkeerbaar te zijn, mits we aan de juiste knoppen draaien. Sterker nog, weidevogelbewust boeren gaat juist uitstekend samen met water- en bodembewust boeren.

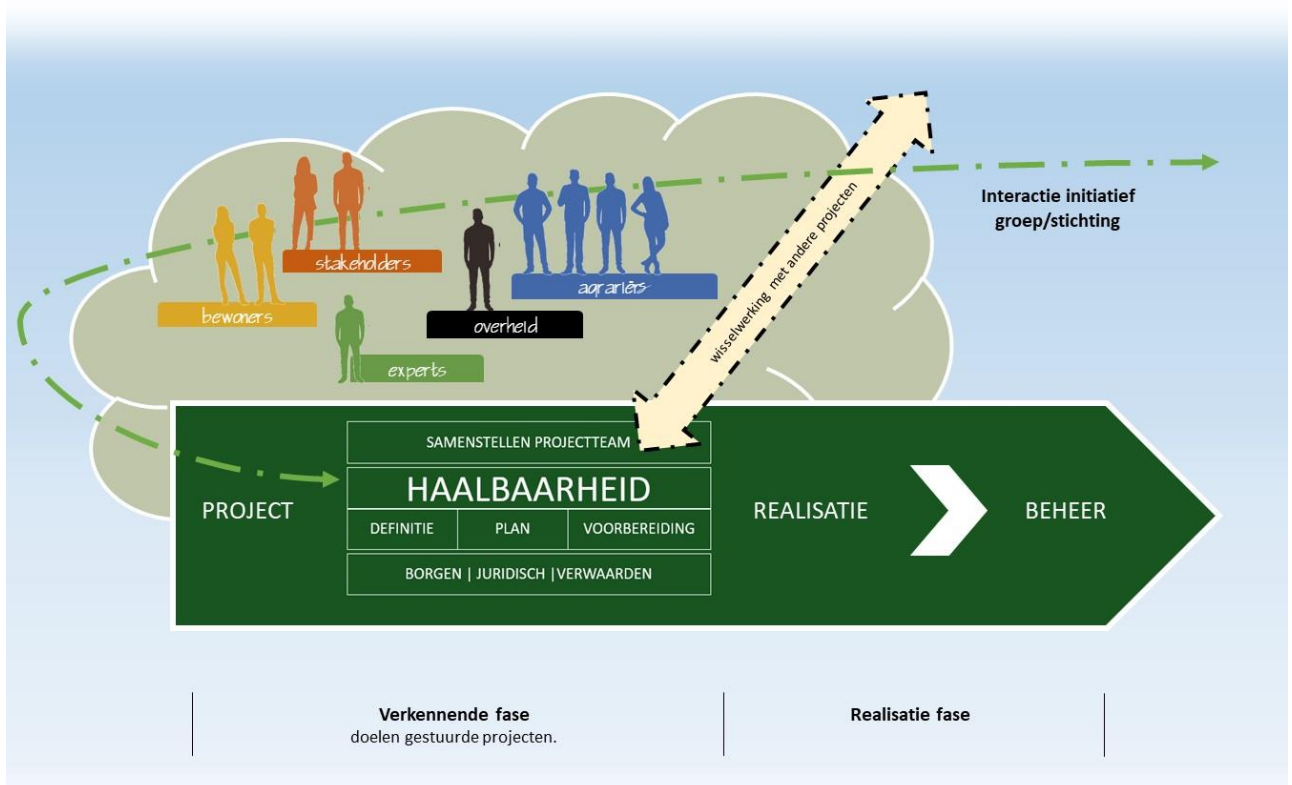
** zie nadere concretisering vanuit het gebied: hoofdstuk 3: Project Weidevogelbeheer.*

3 - WERKWIJZE EN CONCRETE PROJECTEN

3.1 - WERKWIJZE

Het gebiedsproces vindt van onderop plaats en heeft bestaansrecht gevonden vanuit de Initiatiefgroep Leechlân Grou-Warten. Deze groep heeft gekozen voor een procesbegeleider, die inwoner is van het gebied. Er wordt – op basis van gelijkwaardigheid - vanaf het begin nauw samengewerkt met medewerkers van de Provincie Fryslân, Gemeente Leeuwarden en het Wetterskip Fryslân. In de afgelopen periode heeft de Initiatiefgroep kennis vergaard over uitdagingen en kansen binnen het gebied en is nagedacht over een geschikte en constructieve manier van werken om haar visie te realiseren. Onder de uitdagingen en kansen wordt onder meer verstaan wat vanuit de Europese en Nederlandse politiek op ons afkomt.

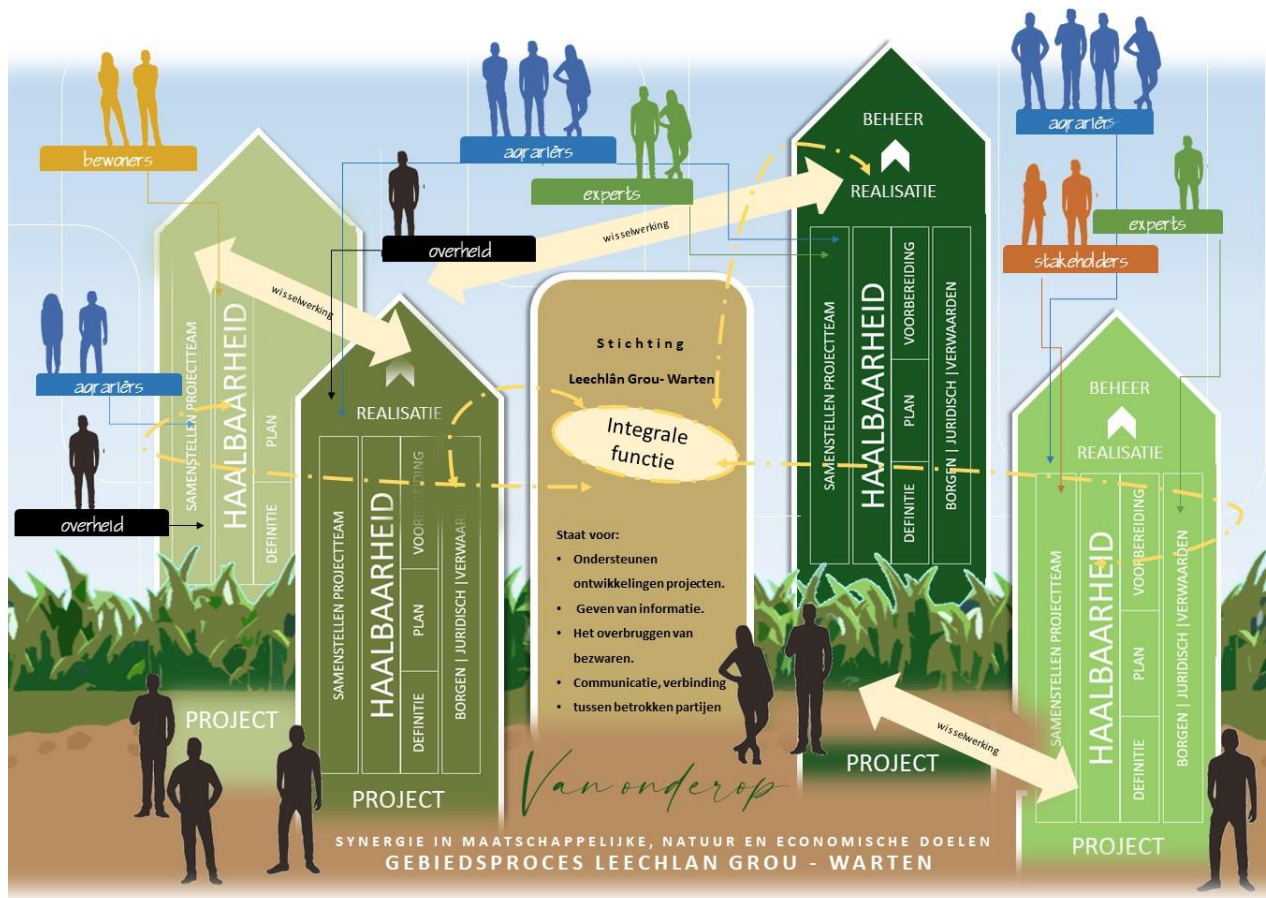
Om inhoud te geven aan het realiseren van de visie is ondertussen een aantal projecten gedefinieerd. De komende twee jaar gaat de initiatiefgroep aan de slag met de projecten uit de startnotitie en het verbreden van het gebiedsproces. Op die manier hebben wij na afloop van de volgende fase de bouwstenen voor een gebiedsplan en een samenwerkingsverband met een stevig fundament. De Stichting die we willen oprichten heeft hierin de komende twee jaar een overkoepelende taak. Het doel is elk project volgens een vaste werkwijze te definiëren waar langs de projecten worden vormgegeven. In onderstaande illustratie wordt deze werkwijze geschetst.

Afbeelding 3.1: De groene draad van een proces van een project van onderop.

Samengevat komt het erop neer dat elk project goed wordt omschreven door projectteam die daarvoor is gevormd. Het projectteam kan bestaan uit boeren/ondernemers, inwoners, stakeholders, de overheid en experts. Het spreekt voor zich dat verschillende projecten in ons gebied elkaar kunnen 'raken' en dat sprake kan zijn van – gedeeltelijke – samenwerking om de projectuitkomsten te verstevigen (win-win). Het projectteam is vervolgens verantwoordelijk voor een onderzoek naar de haalbaarheid, waaronder wordt verstaan: de technische en organisatorische uitvoerbaarheid, financiële en juridische aspecten, planning en communicatie. Zodra het project als haalbaar is gekwalificeerd en daarmee een "go" heeft gekregen, start de fase van realisatie en beheer. Vanuit de projectgroep vindt periodiek overleg plaats met de Initiatiefgroep.

De Initiatiefgroep vervult een verbindende rol zowel naar boeren/ondernemers, inwoners, stakeholders en de overheid als ook tussen de verschillende projectteams binnen Leechlân Grou – Warten. Deze rol duiden wij als de integrale functie, die in onderstaande illustratie wordt geschetst.

Afbeelding 3.2 Gebiedsproces van onderop in beeld

Inhoudelijk betekent dat ondersteuning wordt gegeven aan de projecten, vinger aan de pols wordt gehouden en daar waar nodig een aanjaag rol wordt vervuld. Ook faciliteert de Initiatiefgroep in het delen van kennis en het verstrekken van – aanvullende – informatie en biedt ondersteuning in het overbruggen van eventuele dilemma's en bezwaren. De Initiatiefgroep draagt daarnaast zorg voor een effectieve communicatie binnen het Leechlân Grou–Warten en naar de overheid en stakeholders. De Initiatiefgroep heeft als doel na accordering van het startdocument te transformeren naar een Stichting met behoud van de specifieke karakteristieken van de Initiatiefgroep.

Binnen het gebiedsproces van 'onderop' in samenwerking met de overheid is geen uitgestippelde route. Wij zijn ons allemaal bewust van dat wij aan het pionieren zijn. Vanuit deze gedachte is het belangrijk dat er een gedeelde visie gaat ontstaan, een visie die breed door boeren/bewoners en overheid wordt gedragen.

Algemene middelen die voor een constructief resultaat en werkwijze nodig zijn (in de periode 2024-2025):

- Om een breed en sterk fundament te creëren in de samenwerking tussen boeren en overheid dient een vernieuwende werkwijze te worden gevonden, waarbij het gebied (boeren/bewoners) en de overheid – veel - beter zichtbaar zijn naar en voor elkaar. Hierdoor verkrijgt een ieder meer inzicht in elkaars werkwijze, rol, verantwoordelijkheden en expertise en kan van daaruit constructief worden gehandeld.
- Communicatiestructuur en frequentie in de verschillende 'lagen' dient in algemene zin, maar ook projectmatig constructiever te worden ingezet.

- Afhankelijk van het onderwerp dienen de juiste mensen en middelen te worden ingezet en een constructieve samenwerkingsvorm te worden gecreëerd om adequaat en transparant feedback aan elkaar te geven en – bestaande – hobbels te overwinnen.
- Onderdeel hiervan is ook een goede integratie van de kennis en ontwikkeling vanuit Veenweideprogramma. Zoals de betekenis van de Compensatie Systematiek Veenweide voor de verdere planuitwerking en het toepassen van een Landschaps- en Ecologische systeem analyse (LESA).
- Dit betekent het neerzetten van de juiste werkvorm van betrokkenheid, het vrijmaken van tijd, gezamenlijk mijlpalen met go en no-go momenten inplannen, 'echt' om tafel zitten en een dialoog aangaan zodat we daadwerkelijk een (win-win) creëren.
-

Afbeelding 3.3: visie kansrijke samenwerkingsvorm (dialoog en co-creatie).

3.2 - CONCRETE PROJECTEN

In de afgelopen periode is een aantal projecten gedefinieerd die een kansrijke bijdrage kunnen leveren aan de visie van het Leechlân Grou–Warten, die wij onderstaand – beknopt – toelichten. Wellicht ten overvloede geven wij aan dat er in de toekomst nog tal van projectideeën kunnen en zullen volgen.

PROJECT LANDBOUW HEEFT EEN DUURZAAM TOEKOMSTPERSPECTIEF

Ons doel: De agrarische bedrijfsvoering in het Leechlân wordt getypeerd als extensief. Dit betekent dat verhoudingsgewijs de hoeveelheid gehouden dieren laag is ten opzichte van de hoeveel gebruikte hectare land. Dit houdt in de praktijk in dat in het Leechlân in verhouding veel gebiedseigen ruwvoer wordt gevoerd en daarbij minder input van buiten het gebied wordt gehaald (m.n. krachtvoer). Verhoudingsgewijs vindt in het Leechlân daardoor

minder emissie plaats en is de emissiedruk op de het buitengebied, waaronder natuurgebieden, laag. Dit in tegenstelling tot de zichtbare trend elders van intensivering. Het is van groot belang dat wij dit waarderen en deze bestaande wijze van extensief boeren behouden en daarmee te blijven passen op de natuur.

Daarnaast bestaat beleid om de vermindering van weidegang en graslandgebruik tegen te gaan. Weidegang is een maatschappelijke wens en wordt gekoppeld aan het onderwerp dierwelzijn (natuurlijk gedrag). Weidegang wordt ook gekoppeld aan minder emissie op het gebied van stikstof en klimaat. Het op peil houden van een voldoende aandeel grasland (ten opzichte van akkerland) wordt gekoppeld aan de (veel) lagere emissie van grasland van nitraat richting grond en oppervlaktewater.

Ons plan: Voor het behoud van het veenweidelandschap zijn agrarische bedrijven nodig die voor de toekomst van meerdere generaties een gezonde bedrijfsvoering kunnen realiseren. Landschapsbeheer en agrarische bedrijven moeten op elkaar zijn afgestemd. Hiervoor is een voldoende bedrijfsomvang (aantal koeien en productie) nodig in combinatie met een daarbij passende huiskavel (voor weidegang). Voor bedrijven die door willen (met opvolging) geldt hierbij een volgorde van 1) heeft het bedrijf voldoende omvang voor een levensvatbare bedrijfsvoering; 2) heeft het bedrijf voldoende oppervlakte weiland om extensiviteit te waarborgen en 3) heeft het bedrijf voldoende huiskavel voor een optimale weidegang.

Bovendien kan er worden gekeken naar de rol die de biologische landbouw - uiteraard op vrijwillige basis - kan gaan spelen in het Leechlân. Het extensieve karakter van de agrarische bedrijfsvoering in veenweidegebied het Leechlân maakt dat het gebied zich bij uitstek leent voor meer biologische bedrijfsvoering. Biologische landbouw waarborgt - naast extensiviteit - ook vele andere opgaven (zoals: de vermindering broeikasemissies en de Kaderrichtlijn Water minder impact m per ha) en is een belangrijke pijler in het kabinetsbeleid voor de verduurzaming van de landbouw. Daarnaast draagt biologische bedrijfsvoering bij aan het versterken van de natuur.

De volgende stappen binnen dit project vragen om verdere uitwerking:

- Kennis verkrijgen van de boeren: horen, zien en bedrijfsspecifieke kennis zichtbaar maken en erkennen.
- Tijd voor nuance; jonge boeren die in dit gebied de toekomst zien en blijven zien.
- Samenwerking opzetten en behouden tussen boeren en overheid op het gebied van duurzaam toekomstperspectief. Met hierin de belangrijke aandachtspunten: goede en herkenbare wederzijdse communicatie, inleven en respect verkrijgen en behouden in elkaars perspectieven en commitment over en weer.
- In kaart brengen van de kansen en mogelijkheden van – uitbreiding van – biologische bedrijfsvoering, inclusief de mogelijkheden van langjarige (financiële) ondersteuning en juridische erkenning. Het in kaart brengen van bestaande innovaties binnen biologische bedrijfsvoering om nog meer emissies te beperken enerzijds en het dierwelzijn nog verder te bevorderen.
- Het in kaart brengen van de kosten of nog beter de investeringen die voor dit onderdeel nodig zijn, die substantieel zijn. Om het geïntegreerde doel te bereiken zal naast het behouden van het goede, een aantal trendbreuken doorbroken moeten worden. Dit is baanbrekend en hierdoor niet goedkoop. In het Leechlân worden echter wel meerdere vliegen (opgaven) in één keer gepakt, het veenweidelandschap behouden en daarbij duurzaam onderhouden en economische activiteiten voor meerdere sectoren gestimuleerd. Uiteindelijk dus minder kosten en door de economische activiteiten, rendement op het door de overheid geïnvesteerde vermogen.

Resultaat: Uitgangspuntennotitie ‘duurzaam toekomstperspectief landbouw in het Leechlân’. Centraal in deze uitgangspuntennotitie staat de samenwerking tussen de boeren in het Leechlân en de betrokken overheden (Wetterskip, de gemeente en de provincie). Beide zullen zich dan ook moeten committeren aan de uitgangspunten als basis voor een verdere – gelijkwaardige - samenwerking.

Bij een goede samenwerking, ondersteuning en uitvoering kunnen de karakteristieken en de voordelen van het extensieve veenweidegebied behouden blijven en worden versterkt. Deze ondersteuning zal constructief aangeboden moeten worden vanuit de overheid richting het gebied en de bedrijven daarbinnen en vormt hierbij een belangrijk onderdeel gedurende het gehele gebiedsproces.

Benodigde middelen in de periode 2024 -2025:

- Een projectleider met oog voor alle betrokken partijen. Een professional die de karakteristieken van het huidige boeren in samenwerking met boeren goed in beeld krijgt en in samenwerking met de boeren visie over de toekomst voor de volgende generatie ontwikkelt.
- Een professional die constructieve ondersteuning vanuit de overheid onderzoekt en in kaart brengt. Waarbij aandacht is voor ondersteuning op perceelsniveau.
- Locatie voor periodiek overleg.

- Een communicatie adviseur die in samenwerking met het projectteam een plan van aanpak maakt en uitvoert inzake communicatie richting de boeren/bewoners en stakeholders binnen het gebied maar ook richting partijen binnen de overheid.

PROJECT CIRCULAIR LEECHLÂN; oogst uit De Âlde Feanen

Ons doel: Binnen het project Circulair Leechlân werken wij toe naar een meer circulaire manier van werken, waarbij stikstofdepositie vanuit de landbouw op stikstof gevoelige habitattypen terug in de agrarische kringloop wordt gebracht bij boeren die hun bedrijf rondom De Âlde Feanen op veenweide voeren. Wanneer er niet alleen naar uitstoot maar ook naar opname wordt gekeken, is er een balans en kan het Leechlân als gebied ook neutraal worden op bijvoorbeeld op het gebied van stikstof. Deze kringloopgedachte past geheel binnen de visie op circulaire landbouw/economie (stikstof, natuurbehoud, bodemleven, habitatrichtlijn en CO2).

Ons plan: Een deel van het ‘materiaal’ dat het Fryske Gea oogst uit De Âlde Feanen is uitermate geschikt voor een circulaire manier van werken. Uit voorlopig onderzoek is gebleken dat er voldoende materiaal beschikbaar is. Dit materiaal wordt gecomposteerd (bijvoorbeeld door Agricycling) en door de boeren op het land aangebracht.

Bodem in Balans (project van LTO en TBO) heeft aangegeven hun commitment aan het project Circulair Leechlân te willen geven en dat zij met een concreet plan van aanpak en communicatie partijen binnen de overheid willen benaderen om een kansrijke vervolg stap te maken.

De volgende stappen binnen dit project vragen nog om verdere uitwerking:

- De juridische onderbouwing van de visie op de stikstofkringloop in nauwe samenwerking met een juridisch expert;
- De uitwerking van de financiële en operationele afspraken tussen onder meer het Fryske Gea en de boeren.

Resultaat: Concreet uitvoeringsplan Circulair Leechlân.

Benodigde middelen in de periode 2024-2025:

- Projectleider met oog voor alle betrokken partijen.
- Een professional die constructieve ondersteuning vanuit de overheid onderzoekt en in kaart brengt. Waarbij aandacht is voor ondersteuning op perceelsniveau.
- Expert om de juridische waarde van de visie op de stikstofkringloop daadwerkelijk te kunnen onderbouwen. Ter info: de stikstofproblematiek is gebaseerd op een theoretisch model binnen de Alde Feanen. Agricycling geeft aan dat zij de hoeveelheid stikstof dat in het maaisel uit de Alde Feanen zit, kunnen bepalen. Dit in combinatie met berekeningen, gebaseerd op het Aeriusmodel, kan de balans uitstoot-opname worden opgemaakt. Daarnaast is het belangrijk om te weten dat er binnen de Alde Feanen kleine stikstofgevoelige gebieden zijn. Hoe past dit binnen de berekeningen en daarmee de juridische kant van dit project. Meer inzicht krijgen in wat de juridische waarde van deze benadering is noodzakelijk voor het creëren van draagvlak.
- Een communicatie adviseur die in samenwerking met het projectteam een plan van aanpak maakt en uitvoert inzake communicatie richting de boeren/bewoners en stakeholders binnen het gebied maar ook richting partijen binnen de overheid.

PROJECT HAKLAM; zelfstandig flexibel peilbeheer

Ons doel: Vernatting van veen draagt bij aan het behoud van het veen en daarmee het verminderen van bodemdaling en uitstoot van broeikasgassen uit oxiderend veen.

Op dit moment wordt met het peilbeheer vaak gestuurd op één vast peil, namelijk een zomer- of winterpeil. Veel variatie zit hier niet in. Echter, het (sloot)waterpeil heeft invloed op het grondwaterpeil en hier kan best meer mee worden gestuurd om het veen gedurende het jaar natter te houden.

Decennialange ervaringen van boeren in het Leechlân Grou - Warten heeft uitgewezen dat er veel kennis is om een optimale balans te vinden in het waterpeil. In 2018 is hier een studie naar gedaan. Omdat er grote verschillen zijn in de samenstelling van de bodem (ook op perceel niveau) zal dit betekenen dat binnen dit gebied op individueel niveau met wisselend waterpeil wordt gewerkt. Daar waar nodig kan worden samengewerkt.

Door met HAKLAM (Hoog Als het Kan, Laag Als het Moet; zelfstandig flexibel peilbeheer) aan de slag te gaan wordt een noemenswaardige bijdrage geleverd aan de realisatie van twee doelen uit het Veenweideprogramma, zijnde: vermindering bodemdaling en afname uitstoot van broeikasgassen. Ook is behoud van een duurzaam toekomstperspectief, een derde doelstelling uit het programma, hier nauw mee verbonden.

Positieve ervaringen in andere veenweidegebieden onderstrepen het belang om aan de slag te gaan met flexibel peilbeheer. Hoog Als het Kan, Laag Als het Moet gaat niet ten koste van het landbouwkundig gebruik in tegenstelling tot statisch peilbeheer.

Ons plan: In nauwe samenwerking met (de rayonbeheerder van) Wetterskip Fryslân willen wij gaan onderzoeken welke stappen nodig zijn om een pilot binnen ons gebied te starten en vervolgens binnen het Leechlân Grou - Warten uit te breiden.

Resultaat: Concreet uitvoeringsplan HAKLAM pilot met als doel een goed werkbaar situatie op bedrijfsniveau terwijl er ook stappen worden gezet in overheidsdoelstellingen. Hierbij is uiteraard de werkbaar situatie voor de grondeigenaren het uitgangspunt.

Benodigde middelen in de periode 2024 - 2025:

- Senior en enthousiaste projectleider met oog voor alle betrokken partijen en kennis van zowel dit startdocument als het document van het gebiedsproces 2018-2020. Kennis van beide documenten dienen als basis voor inhoudelijk plan van aanpak, maar ook aangaande gelijkwaardige samenwerking, communicatie en verwachting.
- Een professional die constructieve ondersteuning vanuit de overheid onderzoekt en in kaart brengt. Waarbij aandacht is voor ondersteuning op perceelsniveau.
- Locatie voor periodiek overleg.
- Een communicatie adviseur die in samenwerking met het projectteam een plan van aanpak maakt en uitvoert inzake communicatie richting de boeren/bewoners en stakeholders binnen het gebied maar ook richting partijen binnen de overheid.

PROJECT EXPERIMENTEEL BOVENGRONDS MESTUITRIJDEN; alternatieve mestaanwending

Ons doel: Het project bovengronds uitrijden van mest heeft als doel te onderzoeken welke voordelen dit oplevert op het bodemleven, de weidevogels en de biodiversiteit in relatie tot schadelijke emissies die hierbij vrijkomen. Bij bovengronds mest uitrijden is er sprake van minder mest per cm² en het geeft minder bodemdruk wat in combinatie met HAKLAM een voordeel is. Minder bodemdruk leidt tot meer gewasopbrengst. Bovengronds mest uitrijden is een eenvoudige werkwijze.

Ons plan: De start van dit project is een inventarisatie naar de mogelijkheden van bovengronds mest uitrijden in de vorm van een pilot. Hiervoor dienen de boeren samen met de overheid inzicht te krijgen in de werkwijze en de mogelijkheden die er zijn om een proefstatus te regelen. Bij het verkrijgen van deze status kan worden onderzocht het 'lonend' is om binnen het Leechlân Grou – Warten (deels) over te gaan op bovengronds mest uitrijden.

Resultaat: Haalbaarheidsonderzoek (experimenteel) bovengronds mest uitrijden met advies voor vervolgstappen.

Benodigde middelen in de periode 2024 - 2025:

- Projectleider met oog voor alle betrokken partijen.
- Juridisch expert vanuit de overheid voor het regelen van een proefstatus voor boeren die aan de slag willen met dit experiment.
- Expert voor concreet inzicht in de te behalen win-win situatie in combinatie met andere projecten.
- Een professional die constructieve ondersteuning vanuit de overheid onderzoekt en in kaart brengt. Waarbij aandacht is voor ondersteuning op perceelsniveau.
- Locatie voor periodiek overleg.

- Een communicatie adviseur die in samenwerking met het projectteam een plan van aanpak maakt en uitvoert inzake communicatie richting de boeren/bewoners en stakeholders binnen het gebied maar ook richting partijen binnen de overheid.

PROJECT DE CULTUUR VAN HET LEECHLÂN: VERLEDEN, HEDEN EN TOEKOMST

Ons doel: Om naar de toekomst te kijken, projecten in gang te zetten en het gebied goed na te laten aan de volgende generatie is het van groot belang de cultuur van het Leechlân te kennen en te begrijpen. Want zonder cultureel besef kun je succes binnen veranderingsprocessen vergeten.

Het Leechlân is (van oorsprong) een onderdeel van een groot waterrijk gebied dat ook alleen via het water in cultuur is gebracht. Wegen waren in tegenstelling met andere veengebieden in het Leechlân een lange tijd niet aanwezig, vervoer ging over het water. Dit heeft door de eeuwen heen een mentaliteit/cultuur opgeleverd van bewoners die overgeleverd waren en niet anders konden dan met de natuur mee te werken. Op deze manier ontstonden eigengereide oplossingen, inzichten en expertise en een zeer onafhankelijke mentaliteit/cultuur. Deze eigenschappen zijn nog steeds in het DNA van It Leechlân aanwezig en is beduidend verschillend met anders gevormde veengebieden. Wij denken zelfs dat dit de hoofdreden is geweest van de spanningen in het eerder in de 2018 gestarte gebiedsproces. Het opleggen van gebiedsopgaven werd in het Leechlân als complete miskennen gevoeld van de eigen cultuur. Hiermee is de negativiteit rondom het eerdere gebiedsproces achteraf gezien van veel waarde. Meer kennis van de cultuur zal in het totale proces een belangrijke en waardevolle bijdrage kunnen leveren.

Ons plan: Op basis van kennis van de heersende cultuur van het Leechlân een breder inzicht verkrijgen van het Leechlân Grou–Warten en vanuit deze inzichten voeding geven aan de verschillende projecten binnen ons gebied. Belangrijk uitgangspunt is dat de historie, cultuur en de kracht van ons gebied een centrale plaats krijgen binnen de voorgestelde projecten om onze beschreven visie te realiseren.

Binnen deze context past een mogelijke samenwerking met partijen zoals bijvoorbeeld met Arcadia. Arcadia is onderdeel van de Stichting Leeuwarden Fryslân 2028 en stimuleert met verschillende programma's mensen en organisaties en draagt bij om perspectieven te schetsen om samen met de "mienskip" antwoord te geven op vragen over goed voorouderschap: Hoe ziet de wereld eruit waarin jij wil leven? En wat wil je nalaten aan je kinderen en kleinkinderen? Binnen projecten werken ontwerpers, overheden en inwoners samen aan tot verbeelding sprekende resultaten met impact op de leefbaarheid van de omgeving. We zijn gezamenlijk een kader aan het vinden hoe we dit binnen het Leechlân Grou – Warten kunnen concretiseren ten goede van het gebied.

Resultaat: Het formuleren van de gebiedsidentiteit als 'puzzelstuk' voor het toekomstperspectief Leechlân.

Benodigde middelen in de periode 2024 - 2025:

- Projectleider die ervaring heeft met de invulling en uitwerking van dit 'puzzelstuk'.
- Locatie voor periodiek overleg.
- Een communicatie adviseur die in samenwerking met het projectteam een plan van aanpak maakt en uitvoert inzake communicatie richting de boeren/bewoners en stakeholders zowel binnen als buiten het gebied maar ook richting partijen binnen de overheid.

PROJECT WEIDEVOGELS

Ons doel: Algemeen gesteld dragen natte, kruidenrijke graslanden met voldoende openheid, rust en variatie bij aan deze biotoopverbetering. Ons doel is een optimum te vinden in verbeteringen ten gunste van zowel het boerenbedrijf als de weidevogels. Wij verwachten dat de initiatieven zoals Circulair Leechlân (Oogsten uit Alde Feanen), HAKLAM en experimenteel bovengronds mest uitrijden een positief effect hebben op het bodemleven en daarmee aantrekkelijk wordt voor weidevogels binnen dit gebied. Daarnaast moet er met brede blik gekeken worden naar de invloeden op de weidevogelstand, zoals bijvoorbeeld wildgroei aan bomen in De Âlde Feanen, predatiebeheer en beheerpakketten die momenteel al gelden in het Leechlân.

Ons plan: In 2021 is in opdracht van de gemeente Leeuwarden een ecologische verkenning van het Leechlân Grou-Warten gedaan.

De volgende stappen binnen dit project vragen nog om verdere uitwerking:

- 0-meting bodemleven bij meerdere boeren en inzicht verkrijgen in de huidige variatie in het landschap.
- Plan van aanpak boerenbedrijven in samenwerking met de ecoleog.
- In samenwerking met een ecoleog tips en tricks vanuit dit rapport (ecologische verkenning) meenemen in de door ons voorgestelde projecten (Circulair Leechlân, HAKLAM, en experimenteel bovengronds mest uitrijden).

Resultaat: Potentiëstudie weidevogelbeheer als ‘puzzelstuk’ voor het toekomstperspectief Leechlân.

Benodigde middelen in de periode 2024 - 2025:

- Projectleider en expert die samen met de boeren werkt aan de invulling en de uitwerking van dit puzzelstuk.
- Locatie voor periodiek overleg.
- Een communicatie adviseur die in samenwerking met het projectteam een plan van aanpak maakt en uitvoert inzake communicatie richting de boeren/bewoners en stakeholders binnen het gebied maar ook richting partijen binnen de overheid.

PROJECT KRUIDENRIJKE RANDEN

Ons doel: Kruidenrijke randen dragen bij aan de biodiversiteit, goede waterkwaliteit, de ecologische toestand van onder andere waterplanten en natuurbeleving.

De grondgebonden regelingen in het GLB richten zich op de zogenaamde ‘groenblauwe architectuur’. Daarmee wordt een betere dooradering van het landschap bedoeld, met ruimte voor dieren en planten. Het draagt het bij aan de biodiversiteit, schoon water en verbetert het de bodemkwaliteit. Hoe meer eco-activiteiten een boer onderneemt, hoe hoger de vergoeding. De eco-regeling draagt eraan bij dat boeren onderdeel worden van de oplossing en beloond worden voor het beheren van ons landschap.

Ons plan: Het ‘afnemen’ van pakketten met spelregels, zoals bemesting vrije randen, niet maaien voor een bepaalde periode en ecologisch hekkelen (voorbeeld: het Lege Midden) kunnen boeren individueel en op vrijwillige basis oppakken.

De volgende stappen binnen dit project vragen nog om verdere uitwerking:

- Communicatie naar boeren rondom de mogelijkheden van aanleg kruidenrijke randen

Resultaat: Campagne kruidenrijke randen in het Leechlân.

Benodigde middelen in de periode 2024 - 2025:

- Aanspreekpunt/persoon met kennis van de uitvoering en regelingen aangaande inzetten van kruidenrijke randen.
- Een communicatie adviseur die in samenwerking met het projectteam een plan van aanpak maakt en uitvoert inzake communicatie richting de boeren/bewoners en stakeholders binnen het gebied maar ook richting partijen binnen de overheid.

3.3 - COMMUNICATIE

Goede communicatie moet een serieuze en grote rol spelen binnen het gebiedsproces Leechlân Grou-Warten; dit heeft ten tijde van het gebiedsproces 2018 onvoldoende aandacht gekregen.

In 2018 zagen de boeren dat er veel op het gebied afkwam en zijn zij een gebiedsproces van 'onderop' gestart. Veenbehoud en goed ondernemen met betrekking op het waterpeil stonden hierbij centraal. Er werd in dit gebiedsproces nauw samengewerkt met de overheid. Plots kwam een einde aan dit initiatief. De opgave aangaande CO2, Natura 2000, nieuwe doelstellingen aangaande veenweide 2030, de ontwikkelingen rondom de nieuwe Omgevingswet, inzicht en oplossingen rondom de verschillende casussen op perceel niveau, miscommunicatie en Corona waren de voornaamste oorzaken

Binnen het gebiedsproces hebben wij te maken met verschillende processen en verschillende doelgroepen waar wij verschillende communicatievormen voor willen gaan hanteren. Hiervoor dienen wij een format in communicatie voor te vinden. Eerste aandachtspunten binnen deze communicatie zijn neutraal informeren, maar ook inleven in elkaars perspectief waarbij de identiteit van dit gebied/gemeenschap versterkt wordt.

Ons eerste doel is elke zes weken een nieuwsbrief te versturen. Met deze nieuwsbrieven willen wij de lezers goed en transparant informeren en een hernieuwde relatie op te bouwen met de ontvangers (boerenbedrijven, bewoners, overheid en stakeholders). Wij weten dat vanuit het gebied behoefte is aan informatie en verwachten dat wij met nieuwsbrieven de

drempel gaan verlagen om boeren, inwoners en stakeholders op vrijwillige basis weer aan te laten haken, zoals informatieve bijeenkomsten, vrijwillige deelname projecten en inbreng van nieuwe projectideeën. Als initiatiefgroep zien wij ons zelf als meest geëigende afzender van de nieuwsbrieven. Bij de totstandkoming van de nieuwsbrieven laten wij ons adviseren en bijstaan door de communicatieadviseurs van het Veenweideprogramma.

4. - JURIDISCHE VORM LEECHLÂN GROU - WARTEN

Het is belangrijk om als initiatiefgroep zich naar buiten toe te manifesteren in een rechtsvorm. Hiervoor kent het Nederlands recht diverse vormen. Voor de doelstelling van de Initiatiefgroep is het van belang een rechtsvorm te hebben waarbinnen het doel kan worden vervuld en dat er geen sprake is van hoofdelijke aansprakelijkheid enerzijds en anderzijds dat de rechtsvorm niet complex is.

Voor de initiatiefgroep denken wij dat de stichting de meest passende vorm is. Deze rechtsvorm is eenvoudig op te richten en relatief goedkoop (notariskosten voor oprichting en opstellen van de statuten). Een stichting kent geen leden, wel een voorzitter, een secretaris en een penningmeester. Ook is de stichting geschikt voor flexibele werkvormen.

5. – Tijdslijn

5.1 – EEN KORTE TERUGBLIK

Periode 2018-2020 - Gebiedsdocument It Leechlân. In 2015 was er de veenweide visie “Kansrijk Gebied Alde Feanen West. Kern van deze visie was destijds veenbehoud combineren met versterking van de natuur in de Alde Feanen. Vanuit het gebied kwam een verzoek voor een aanpak van onderop waarbij het waterpeil en veenbehoud centraal stond. In 2018 ging de BOF akkoord met dit verzoek en is de initiatiegroep Leechlân gestart. Tussen 2018-2020 zijn 24 boeren gestart met werksessies aangaande dit onderwerp (ter informatie het gebied was destijds groter dan het huidige gebied). Voorjaar 2020 lag dit gebiedsdocument klaar voor presentatie. Dit proces raakte om verschillende redenen in een impasse.

Eind 2022 – start initiatiegroep. Vanuit het veenweide programma is begin 2022 onderzocht of er nog energie bestond om van onderop verder te gaan. Die energie bleek er bij enkele boeren/bewoners te zijn. Eind 2022 is na constructief overleg met gedupeerde Hoogland, bestuurder Wetterskip Jorna en wethouder Stellingwerf een nieuwe initiatiegroep gevormd.

Periode 2022-2023 - De verkenningsfase van de initiatiegroep en het startdocument initiatieffase. In de periode eind 2022 tot eind 2023 heeft de verkenningsfase binnen de initiatiegroep plaatsgevonden. In deze fase hebben wij allereerst inzicht verkregen in de karakteristieken van dit gebied (zoals de generatie lange kennis van de veenweideboeren, landschappelijke verschillen binnen het gebied en de cultuur). We hebben geïnventariseerd voor welke uitdagingen dit gebied staat (maatschappelijk, natuur, klimaat en economisch). In deze initiatieffase zijn wij onder meer gestart met het leggen van eerste verbindingen tussen boeren die deelnemen aan de initiatiegroep, de overheid (Provincie Fryslân, Gemeente Leeuwarden en Wetterskip Fryslân) en stakeholders (zoals Staatbosbeheer, Fryske Gea, Fûgelwacht, Grou 2030, Dorp coöperatie Grou).

‘Wij hebben ‘van onderop’ een koers uitgewerkt, waarbij wij met behoud van veenweide en behoud van de karakteristieken van dit gebied een waardevolle toekomst willen. Wij spreken van een koers omdat wij weten dat iedere boer een eigen werkwijze heeft passend bij de karakteristieken van zijn perceel. Door middel van concrete projectvoorstellen is ons doel deze koers te concretiseren. Belangrijke uitgangspunten hierbij zijn het vinden van een synergie in maatschappelijke, natuur en economische waarde en de gelijkwaardige samenwerking tussen boeren/inwoners, overheid en stakeholders,

De verkenningsfase heeft als resultaat dat medio november en begin december 2023 het startdocument ‘Initiatieffase van onderop’ Gebied Grou- Warten aan het regieteam en aan het Grien Oerlis is gepresenteerd. Op 7 maart 2024 hebben wij het concept gepresenteerd aan Friso Douwstra (Provincie Fryslân), Gerben de Boer (Wetterskip Fryslân) en Evert Stellingwerf (gemeente Leeuwarden). Dit was een constructieve en positieve bijeenkomst.

5.2 – EEN KORTE VOORUITBLIK

Periode 2024-2025 - Het startdocument initiatieffase van onderop als basis voor een volgende stap. Aan de initiatiegroep nemen nu 5 boeren, 1 landeigenaar en 2 bewoners deel. Vanaf januari 2024 hebben nog 3 boeren uit het gebied zich gemeld bij de initiatiegroep, zij sluiten inmiddels ook aan bij de vergaderingen en staan, daar waar dit aansluit bij hun bedrijfsvoering, open voor samenwerking. Zij zijn het allen eens met de visie van de initiatiegroep: ‘een kansrijke toekomst voor het veenweidegebied Leechlân Grou-Warten met behoud van veen en de huidige karakteristieken’. In het gebied wonen in totaal 10 boeren en 17 bewoners. Een aantal boeren/bewoners hebben – nog - niet deelgenomen aan dit initiatief. Hiervan zijn wij ons terdege bewust. Daarom hebben wij als initiatiegroep getracht een inclusief verhaal en visie willen presenteren. In de kern is onze eerste vraag aan bestuurders om ons te steunen in deze visie. Ons doel hierna is om te kijken hoe deze visie werkbaar kan worden gemaakt binnen het gebied in gelijkwaardige samenwerking met de overheid. Dit betekent allereerst dat we boeren en inwoners op een passende manier willen informeren. Boeren/bewoners kunnen op basis van deze informatie besluiten deel te nemen aan het gebiedsproces. We zijn hoopvol dat wanneer boeren/bewoners op vrijwillige basis en vanuit hun eigen (bedrijfs)visie kunnen deelnemen aan het proces er animo zal zijn.

Tegelijkertijd dient binnen het gebiedsproces inhoud te worden gegeven wat de gelijkwaardige samenwerking tussen boeren/bewoners en overheid nu precies is. Dit is van groot belang voor meer deelname en een kansrijk resultaat. Ook dit staat omschreven in het document en over dit onderwerp worden de eerste oriënterende gesprekken gevoerd.

Enkele boeren binnen de initiatiegroep geven aan dat ze wat willen doen en niet alleen maar willen praten. Ook hier dienen we komende tijd invulling aan te geven. De ideeën aangaande de projecten zouden hierbij een rol kunnen spelen.

5.3 – VAN VERKENNING NAAR PLANUITWERKING

De komende twee jaar werken we aan de bouwstenen voor de planuitwerking op gebiedsniveau. Deze verkenningsfase heeft als doel te komen tot een verdere planuitwerking op gebiedsniveau waarbij we inzicht zullen verkrijgen in:

- Kansrijke maatregelen om de doelstellingen vanuit het gebied te behalen, passend bij het 'DNA' van het Leechlân;
- De wijze waarop wij gaan samenwerken met elkaar. Hierbij onderscheiden wij:
 - ❖ De boeren, inwoners en andere ondernemers in het Leechlân;
 - ❖ De overheid en terrein beherende organisaties (Gemeente, Provincie, Veenweideprogramma, Staatsbosbeheer, Fryske Gea);
 - ❖ Marktpartijen binnen de verschillende projecten (denk aan: Agricycling, Aware);
 - ❖ De omringende dorpen, belangenorganisaties en het natuurgebied de Alde Feanen;